

اسناد مکتوب دیسکوگرافی

آرشیوهای خصوصی صفحه های سنگی فارسی بسیار اندک و کلکسیونرهای حرفه ای صفحه در ایران از تعداد انگشتهای یک دست کمترند. آرشیوهای دولتی نیز محدود و دور از دسترس پژوهشگران دیسکوگرافی قرار دارند. در چنین شرایطی فراهم آوردن اطلاعات لازم برای تکمیل دیسکوگرافی فارسی بدون شناسایی و تنوع بخشی منابع، امکان پذیر نخواهد بود. در این راستا علاوه بر صفحه ها و اطلاعات ماخوذ از آنها، منابع زیر قابل استفاده بوده و بایستی مورد توجه قرار گیرد:

- کاتالوگ ها: کاتالوگ های عمومی و کاتالوگ های نوبه ای عرضه صفحه های کمپانی های گوناگون یکی از منابع مهم و حاوی اطلاعات مفیدی چون فهرست آثار ضبط شده، شماره صفحه، اسامی و بعضا تصاویری از هنرمندان می باشد. انتشار کاتالوگها توسط کمپانیهای صفحه پرکنی و یا نمایندگان محلی ایشان تا سال ۱۳۲۰ شمسی به صورتی منظم صورت می گرفته و در دهه ۲۰ و ۳۰ شمسی از شکل سابق و جزوه های مشخص خارج می شود. مطالب مندرج در کاتالوگ سال ۱۲۸۴ شمسی در کتابچه "گنج سوخته" عینا نقل شده و در کتاب "تاریخ تحول ضبط موسیقی در ایران" نیز به همراه برخی از کاتالوگ های هیز ماسترز ویس، منبع اصلی فهرست های نقل شده می باشند. کاتالوگ های نوبه ای که مربوط به معرفی هر سری از صفحه های جدید عرضه شده به بازار می باشند معمولا فهرست هایی چندبرگی می باشند در حالیکه کاتالوگ های عمومی، جزواتی مفصل و حاوی فهرست کلیه آثار هنرنوبت از ضبط به همراه عکسهایی از هنرمندان و متن اشعار هر اثر هستند. نمونه ای از کاتالوگهای نوبه ای که متعلق به سری سوم از صفحه های پولیفون ضبط شده در سال ۱۳۰۸ شمسی می باشد در بخش اسناد همین شماره درج شده است.

- پاکت های صفحه ها: اولین پاکت های صفحه های فارسی مشاهده شده که حاوی اطلاعات قابل استفاده در دیسکوگرافی فارسی بوده اند، پاکت های صفحه های پلیفون ضبط شده در سال ۱۳۰۶ می باشند که حاوی نام نماینده کمپانی هستند. در پشت پاکت های صفحه های "دلبر"، فهرست کامل این صفحه ها شامل ۵ صفحه (۱۰ روی صفحه) درج شده است. اهمیت پاکت ها برای تهیه فهرست کامل صفحه های "موزیکال رکورد"، "شهرزاد" و "رویال" که کاتالوگ های آنان تاکنون بدست نیامده، بیشتر است. در پشت پاکت های "موزیکال"، ذیل عکس های هنرمندان، لیستی از صفحه های ایشان ذکر شده است. "رویال" نیز دذ نیمه راه فعالیت خود، فهرستی از صفحه های هنرمندان را با قید شماره صفحه در کنار نام ایشان آورده است. پاکت های "شهرزاد" متأثر از طراحی و گرافیک پاکت صفحه های "هیز ماسترز ویس" ضبط شده در سال ۱۳۲۶ شمسی در استفاده از دو عکس، یک یا دو عکس از هنرمندان همکار در خلق یک سری صفحه و فهرستی از آثار ایشان را بر هرروی خود دارد.

- **آگهی‌ها:** آگهی‌های تبلیغاتی و تجاری مربوط به ضبط صدا در جراید و مطبوعات ایران سابقه ای طولانی دارند. از سال ۱۲۸۳ شمسی و قبل از ضبط صفحه در تهران که در نشریه "تربیت"، آگهی تبلیغاتی برای فروش فنوگراف درج شده است تا جراید دهه ۵۰ شمسی، آگهی‌های فراوانی یافت می‌شوند که برای تکمیل آگاهی از دیسکوگرافی فارسی و به تبع، تاریخ موسیقی، مفید فایده خواهند بود. صفحه‌های کلمبیا، سودوا و شهرزاد، سهم عمده ای از این آگهیها را بخود اختصاص داده اند.

- **اخبار، اطلاعیه‌ها و گزارش‌ها:** بازبینی منظم اخبار، اطلاعیه‌ها و گزارش‌های مندرج در مطبوعات، راه کوتاهی به داده‌هایی تازه است. تورقی مختصر در روزنامه "اطلاعات" سال ۱۳۰۵ شمسی، ضمن اینکه جزئیات تصادف و فوت درویش خان را تا مراسم چهلم وی روشن می‌کند افسانه فوت وی در "اولین" تصادف اتوموبیل در ایران را باطل می‌سازد. اطلاعیه‌های "قمر"، "امیرجاهد" و "داوید میرحکاک" زوایایی از تبعات ضبط و تولید صفحه‌های پلیفون قرمز (۱۳۰۶) را روشن می‌کند و یک خبر کوتاه، زمان دقیق فوت "حسن لحنی" از خوانندگان صاحب سبک اواخر دوره قاجار و از ضبط کنندگان صفحه در سال ۱۲۸۴ شمسی را بهمراه عکسی منحصر به فرد از جوانی وی را در اختیار اهل تحقیق می‌گذارد و اطلاعیه‌های "کلوب بدیع"، بخشهایی نانوشته در "خاطرات سید جواد بدیع‌زاده" را یادآور می‌شود.

- **کتابچه‌های اشعار تصانیف و ترانه‌ها:** دامنه‌ای گسترده از این مجموعه‌ها، از ترانه‌های عامیانه گردآوری شده توسط "ژوکوفسکی" و دیوان امیرجاهد تا جزوه‌های کوچک بنگاههای شادمانی و ترانه‌های یکبرگی تصنیف فروشهای دوره گرد، منابعی قابل توجه در شناسایی تاریخ ساخت هر تصنیف یا ترانه و مقایسه با زمان ضبط و تولید صفحه‌ی آنها می‌باشند.

- **آثار و تالیفات هنرمندان:** علاوه بر منابع تاریخ معاصر موسیقی که توسط روح الله خالقی، حسن مشحون، حسن عذاری و دکتر ساسان سپنتا گردآوری یا تالیف شده اند و خاطرات منتشرشده از چهره‌هایی چون بدیع زاده، خطیبی و یا نشر اسناد و مدارک اساتیدی چون ابوالحسن خان اقبال السلطان، آثار و تالیفات هنرمندان ولو ربطی مستقیم به موسیقی و ضبط صفحه نداشته باشند، معمولا حاوی اطلاعاتی مفید در پژوهش‌های دیسکوگرافی و تاریخ موسیقی هستند. سالنامه "پارس" متعلق به امیرجاهد، "بازگشت از بخارست" نوشته پرویز خطیبی، "شهرزاد" نوشته دکتر جنتی عطایی نمونه‌هایی از این‌گونه آثار می‌باشند.

- **عکس‌های موسیقی و هنرمندان:** یکی از باارزشتین مستندات در تدوین تاریخ معاصر موسیقی ایران را تشکیل می‌دهند که قدمتی پنجاه ساله نسبت به صفحه‌های سنگی دارند. اسامی فراوانی از هنرمندان در کنار تصاویر ایشان در این عکسها یافت می‌شود که در کتب موجود نام و نشانی از آنها نیست. اگرچه پژوهشهای محدودی به صورت پایان نامه‌های کارشناسی در این باره در دسترس است اما تدوین و تنظیم شناسنامه همه عکس‌ها و ترتیب تاریخی آنها پژوهشی اساسی است که می‌تواند در ممیزی و تنقیح تاریخ شفاهی موجود، نقشی محوری داشته باشد.

امید است منابع گوناگون یادشده مورد توجه اهل تحقیق قرار گرفته و با اجتناب از دوباره کاری، قدر همسان همه مآخذ را بدانیم. باور کنیم پژوهش تاریخی منحصر به غور در اسناد خطی نیست.